

Volební program České strany sociálně demokratické - cesta ke šťastným zítřkům?

Česká strana sociálně demokratická přijala v lednu t.r. svůj volební program "Lidskost proti sobectví" a dala ho tak k dispozici k veřejné diskuzi. Ačkoliv programy všech politických stran se snaží především nalákat voliče a slibují proto často nespílitelné cíle, stojí program ČSSD za zvláštní pozornost z nejméně dvou důvodů. Za prvé, je to program nejsilnější opoziční strany, která se netají svými vysokými ambicemi. A za druhé, je to program, který v sobě skrývá hned několik, podle mne zásadních a potenciálně nebezpečných slabin.

V první řadě je z celého textu patrné, že ČSSD se usilovně snaží vypadat jako tradiční západoevropská levicová strana. V textu se nescíslněkrát hovoří o "vyzkoušených metodách", "ověřeném evropském modelu", atd. Tato argumentace má zřejmě vyloučit jakékoliv obavy, že zvolením ČSSD do vlády by Česká republika mohla ztratit svoji proevropskou zahraničně politickou orientaci. To je jistě povzbuzující, ale přináší to jeden velký problém. Žádný "vyzkoušený a fungující evropský systém" ve skutečnosti neexistuje. Nelze přece do jednoho pytle strčit tak rozdílné země jako jsou Velká Británie, Francie, Itálie, Německo či Holandsko, které se podstatně liší jak převládající formou vlastnické kontroly (spíše drobní akcionáři v Británii, resp. velké banky v Německu), tak svými sociálními systémy (od jednotné penzijní dávky pro všechny v Británii až po výrazně zásluhový model v Německu). Navíc tyto systémy v řadě těchto zemí procházejí právě nyní zkouškou ohněm a nebylo by zřejmě příliš prozíravé přejímat je se všemi jejich problémy právě nyní, kdy potřeba jejich zásadní změny je zřejmá i řadě politiků v západní Evropě. Odkazování volebního programu ČSSD na "západní zkušenosti" tak vyznívá nepřesvědčivě a slouží jako náhražka chybějící vlastní kompetence a autority.

Za druhé, sociální demokracie se vydala cestou slibování zvláštních úlev a ohledů řadě sociálních a profesních skupin. Ve volebním programu se dočteme o celé řadě politik, které ČSSD zpracovává, připravuje nebo už má dokonce hotové. Jde o politiku dopravní, průmyslovou, zemědělskou, kulturní, populační, bytovou, školskou a dokonce i politiku ovlivňující využívání volného času dětí! Hlavními nástroji prosazování těchto osvícených koncepcí má být všemožná státní podpora bohulibých činností. Stát, reprezentovaný ČSSD by tedy nejen prudce zvýšil podporu, určenou na levnější úvěry, garance a pojištění vývozců, ale zároveň by chránil i domácí výrobce před dovozem ze zahraničí. V programu chybí jakákoliv zmínka o tom, jak by se tato pomoc prováděla a financovala. Samozřejmě nikoho z vedení sociální demokracie ani nenapadlo, že tak vlastně chtějí omezovat domácí spotřebitele a diktovat jim, jaké a kolik daného zboží by měli konzumovat.

Dalším z připravovaných opatření jsou selektivní daňové slevy podporující export a investice a omezující spotřebu - ČSSD se zřejmě neobtěžuje hlubší ekonomickou analýzou a proto statečně ignoruje skutečnost, že investice rostou v České republice velmi rychle již nyní (o 17% v roce 1994 a o 16% v roce 1995) a že míra úspor se zvýšila z úrovně 24% v letech 1991-1994 na 28% v roce 1995. Je tedy třeba přijímat další, nevyhnutelně administrativně náročná a finančně nákladná opatření na podporu investic a úspor?

Zřejmě nejdokonalejší podpory by se v případě volebního vítězství ČSSD dostalo českému průmyslu. Kromě výrazné podpory "vlajkových lodí" průmyslu se připravuje masivní podpora středních a malých podniků: na své si tedy zřejmě přijdou všichni... Kromě této všeobecné podpory se připravuje i státní podpora výzkumu a vývoje (bohužel není specifikováno **čeho**) a poradenství a školení například v oblasti telekomunikačních technologií (sic). To už zavání absurditou, protože zde by se stát znovu tlačil do oblasti, které nerozumí (při vší úctě k českým úředníkům) a které prožívá všude ve světě bouřlivý rozvoj především právě proto, že vliv států se zde snižuje. Kromě toho, v loňském roce byla podstatná část českého SPT Telecomu zprivatizovaná a bylo by jistě zajímavé sledovat, kdo a o čem by školil manažery takových podniků jako jsou Swiss Telecom nebo holandský PTT.

O ochranu státu by se však nemuseli obávat ani zemědělci: formou selektivních daňových slev a garantovaných cen se chce ČSSD přiblížit systému platnému v Evropské unii, který je předmětem té nejostřejší kritiky i mezi bruselskými úředníky. Že na to nakonec doplatí opět spotřebitelé vyššími cenami potravin se ovšem v programu nedočteme.

Pravděpodobně jen čirým populistickým tahem je návrh na opětovné snížení věku pro odchod do důchodu. I ČSSD si musí být vědoma kritické situace, do které by se český důchodový systém dostal v případě takové úpravy již na začátku příštího tisíciletí. Perličkou programu, a ukázkou jeho nekonzistentnosti, je slib jak vyšší zásluhovost přiznávaných důchodů, tak vyšších minimálních důchodů. Jaké náklady na celý systém by to znamenalo a jak je sociální demokracie navrhuje financovat se však opět nikde v programu nedozvíme.

Pokud k tomu připočteme podporu slibovanou kultuře, sportovní reprezentaci státu i tělovýchově, vidíme, že sociální demokracie nezapomněla snad na nikoho. Takový program je sice politicky naprosto legitimní, ale každý racionálně uvažující člověk si musí položit otázku, z čeho hodlá ČSSD všechny tyto svoje programy financovat. V celém volebním programu o tom najdeme jen dvě zmínky. Jedním zdrojem financování má být odstranění bájných daňových úniků. Zde se nabízí otázka, zda má ČSSD lepší informace než finanční úřady a Nejvyšší kontrolní úřad a pokud ano, proč nepodá trestní oznámení pro krácení daní? Druhým, a posledním,

zdrojem dodatečných příjmů má být "racionalizace" výdajů státního rozpočtu. Ne nadarmo napsal britský časopis *The Economist*, když posuzoval volební program jedné nejmenované politické strany, že pokud nemá v programu jiné návrhy na snížení výdajů než "omezení plýtvání", pak jde jen o "mlžení" a bezkonceptní sliby.

Sociální demokracie se však ve svých návrzích nezastavuje ani před odvážnými a bezprecedenčními zásahy do vlastnických vztahů. Navrhuje transformaci současných investičních fondů, omezení jejich vlivu na řízení podniků a vznik jakýchsi "silných domácích kapitálových skupin", které budou postupně přebírat řízení akciových společností. Kdo by měl tyto skupiny tvořit, jak by vznikly a jak by získávaly právo řízení podniků volební program ČSSD opět přenechává fantazii čtenáře, resp. voliče. Proč rušit fondy, zbavovat jednotlivé drobné akcionáře vlivu na řízení podniků a centrálně vytvářet jiné vlastnické struktury? Jaké by to mělo následky na dosud křehký český kapitálový trh a na důvěryhodnost České republiky v očích domácích i zahraničních investorů si jistě není potřeba přiliš domýšlet.

Volební program politické strany však netvoří jen seznam ekonomických a politických opatření dané strany. Nemenší roli hraje to, jakým způsobem je program napsaný, jeho tón a vnitřní filosofie. A zde spočívá pravděpodobně největší kámen úrazu sociálně demokratického volebního programu. Celý text je přímo prodchnutý jedinou vizí: současný stav naší společnosti je plný nedokonalostí a chyb, ale my to můžeme napravit, budeme-li mít to správné, osvědčené vedení a budeme-li se všichni k sobě chovat "lidsky". Není to nic jiného, než opakování té samé chybné víry v hrstku vyvolených a osvědčených, kteří jsou sto řídit a zdokonalovat společnost podle svých představ a plánů. K tomu ovšem potřebují rozbujelý, financemi, rozsáhlým byrokratickým aparátem a pravomocemi vybavený stát. Postupně tak opět vzniká nutnost složitějšího a stále méně přehledného systému státní správy, který si uzurpuje více a více moci ve společnosti až proklamovaná lidskost zůstane někde stranou, aby nebránila uskutečňování nádherných plánů držitelů moci.

Nejde vždycky jen o základní lidské svobody, alespoň ze začátku téměř nikdy. ČSSD například trvá na státním vlastnictví telekomunikací, dopravních a energetických sítí. Proč? Chce snad opět znárodňovat privatizovaný podíl v SPT Telecom? Zkušenosti z USA a Británie přitom hovoří jasně o efektivitě soukromého vlastnictví, které přináší prospěch všem: stát se zbaví povinnosti dotovat ztrátové státní podniky a naopak inkasuje daně ze zisku, investice do privatizovaných společností ožíví celý průmysl a sektor služeb, spotřebitelé dostanou lepší služby a často i za nižší cenu (například ceny telefonních hovorů v Británii během posledních 5 let soustavně reálně klesají, stejný vývoj je předepsaný i pro privatizovaný SPT Telecom). Stát však přijde o část své moci, ztratí například právo určovat kam a kolik bude telekomunikační společnost investovat jaké služby bude nabízet.

Tady je právě nejlépe vidět, že onen domnělý konflikt mezi "sobectvím" a "lidskostí" je umělý: v případě privatizace se všichni zúčastnění chovají jednoznačně "sobecky" a snaží se maximalizovat svůj prospěch. Celkovým výsledkem je však zvýšení blahobytu **všech** obyvatel. "Lidský" přístup, snažící se zohledňovat zájmy různých společenských skupin, zaměstnanců firem, obcí v kterých firmy působí, atd., vede nakonec vždy k tomu, že daný sektor se stane byrokratickým a neefektivním. K těmto výsledkům, které nezadržitelně plynou ze snah "vylepšit" a "zlidštit" neosobní a poněkud abstraktní fungování tržních sil, se však propagátoři "lidskosti proti sobectví" nikdy nehlásí.

ČSSD zkrátka ve svém volebním programu občanům nabízí, že stát za ně převezme břímě rozhodování a zbaví je často nepříjemného ekonomického tlaku a nutnosti přizpůsobovat svoje sny svým možnostem. Kdo by si troufl napadnout tak "lidskou" a ušlechtilou myšlenku? Její ušlechtilost se poněkud vytratí, uvědomíme-li si, co se zde vlastně voličům předkládá. Decentralizované rozhodování jednotlivých občanů je sice často bolestivé, ale jeho centralizací se problém neodstraní, pouze se přesune k "osvícenému" centru. Lidské potřeby, a možnosti, se během života mění, často podstatným způsobem, a žádná vláda nebude nikdy schopna tuto neustálou změnu monitorovat a přizpůsobovat jí svá rozhodnutí. Její přehnaná aktivita tedy neodvratně povede k neefektivním a často i nespravedlivým výsledkům.

V tržní ekonomice vlastně samotný termín "vynucená" činnost nemá jednoduše uchopitelný význam: všechny činnosti vykonáváme vlastně "nuceně". Jistě bychom všichni chtěli bydlet v krásném bytě, každý rok jezdit na dovolenou snů, mít krásné šaty a tak dále. Ale jsme stále "nuceni" se těchto snů vzdávat, protože jejich uskutečnění s sebou přináší ne nepodstatné náklady, finanční, časové i jiné. Tyto náklady však nejsou náhodné, nebo "nespravedlivé" - vyjadřují pouze náklady toho, že my se vzdáme jiných cílů a také toho, že řada jiných lidí se nám musí přizpůsobit: postavit nebo vyměnit s námi byt, odpilotovat naše letadlo, ušít naše šaty, atd. Náklady jsou tedy zároveň cenou práce jiných lidí. Pokud někdo slibuje snížení nákladů, říká tím zároveň, že někdo jiný nedostane za svoji práci zapláceno. Jak lze toto sladit s důrazem, který sociální demokracie klade na lidi práce je otázka spíše pro předáky ČSSD.

Závěrem snad můžeme říci, že svým volebním programem sociální demokracie nepřekročila stín minulosti a zůstává politickou stranou vyznávající výrazné státní zásahy do ekonomiky. Bohužel pro ni již však nežijeme v relativně jednoduché době poválečného rozvoje, kdy vlády byly schopné formulovat a úspěšně prosazovat hospodářskou a někdy i průmyslovou politiku jednotlivých států. ČSSD sama píše, že průmysl byl od počátku industriální éry základem bohatství naší země. To je sice pravda, ale klasická industriální éra již skončila, přinejmenším

v Evropě, a čím dříve si to uvědomíme a přizpůsobíme se tomu, tím lépe pro nás! Současný svět je řádově složitější, vrstevnatější a vztahy mezi ekonomickou politikou vlády a blahobytem daných zemí jsou mnohem komplikovanější, dlouhodobější a podléhají mnohem výraznější kontrole tržních sil. To se nám může líbit, nebo se proti tomu můžeme bouřit, změnit to ale nemůžeme. Nejlepší, co v takové situaci může zodpovědná a o blaho všech svých občanů (ne tedy vybraných skupin spotřebitelů nebo výrobců) usilující vláda dělat, je prosazovat dlouhodobě stabilizační makroekonomickou politiku, zaměřenou na mikroekonomické rovině na podporu tržního mechanismu, která umožní tržním silám rychle a co možná hladce fungovat a pracovat tak ve prospěch všech obyvatel.

Ondřej Schneider (1964)

poradce ministra hospodářství